

- De oude Hoeve Wijnboom omstreeks 1945 (door André Beekers) -

VAN WINDBOOM TOT WIJNBOOM EN TERUG

door Ad Otten

De Gemertse Wijnboomlaan is genoemd naar de uit de middeleeuwen stammende Hoeve Wijnboom. En al sedert jaren is men allerwege aan het zoeken naar herkomst en betekenis van dergelijke oude namen. Met betrekking tot het toponiem Wijnboom merkte Martien van der Wijst in 1968 al op dat "wijn" in toponiemen moest worden aangemerkt als een zeldzaam verschijnsel (1). De combinatie "wijn" en "boom" kon de schrijver niet bevredigen. Nog in hetzelfde jaar reageerde Piet Vos in Gemerts Heem met een uitgebreide taalkundige verhandeling over wat "Wijnboom" betekend zou kunnen hebben (2). Hij kwam tot drie mogelijkheden:

- a) Wijnboom in de betekenis van wind(as)boom, waarbij hij aantekende dat dat hem nu niet zo'n geëigende naam leek voor een hoeve, alhoewel windas/windasboom wel behoorden bij een putuitrusting.
- b) Wijnboom afgeleid van waaiboom (bv. boom onder invloed van constante wind scheefgegroeid; in Gemert antwoordt men wel schertsend op een vraag naar wat voor soort hout met de kwalificatie "waaibomenhout" als het hout van een inferieure kwaliteit betreft).
- c) Wijnboom afgeleid van wijdeboom of wideboom (=wilgenboom); Ondermeer werd uit L. Meijers: Woordenschat t'Amsteldam 1745, afdeling verouderde woorden aangehaald 'weidboom, wilgeboom'.

Piet Vos stelde dat men zich bij de vorm wijtboom heel goed voor kan stellen dat de t onder invloed van de b vervaagt en dat daarvoor in de plaats een nasaal (de n dus) komt.

Hij eindigde vervolgens zijn verhandeling - na opgemerkt te hebben dat de derde mogelijkheid zijn voorkeur had - met de opdracht "aan de historici onder ons verder de taak om te zien of deze verklaring historisch mogelijk is".

En na zo'n vijftien jaar - Gemerts Heem gaat nooit verloren - volgt hierna vanuit 'het historisch perspectief' een nieuw feit met betrekking tot het toponiem Wijnboom dat m.i. de laatst veronderstelde mogelijke verklaring van Piet Vos in niet onbelangrijke mate kan ondersteunen. Want wat is nu wezenlijker bij het gestelde dat de ene letter langzaam wordt vervangen door een andere dan een aantal uit archiefstukken opgediepte schrijfwijzen waarin beide letters naast elkaar nog voorkomen!

Terwijl na 1500 bijna zonder uitzondering geschreven wordt van Wijnboem (3), zo blijkt dat vóór die tijd niet het geval. In de Gemertse schepenacten van vóór 1500 wordt bijna altijd geschreven Wijntboem of Windboem! In de hiernavolgende tekst die dateert van 1 maart 1473 (4) komt die vorm maar liefst drie keer voor.

*Jij moey vandy geyse in sijnde ghelyc hede gheeft in ff. hede vrecht vnde opghedrag
 gheuerden van Bynborgh liden jarop ghewerpen dat dat vrede dat
 van vyff gulden pecten die bolste moey vort gheende gheft vnde
 vort ghegelyc bynde ghewerpen op Bynborgh toe die vrede
 alanden van Bynborgh gelyc dat kant off dat ghet gheft . . . . .
 zynen pectiden . . . . . De ysting daga vande moet id . . . . .*

transcriptie:

"Item Noey vanden Goeyr in sijnen helen bedde heeft erfelicken vercocht ende opghedragen Gheverden van Wijntboem wiher Jacop Ghevertssoen was, dat vierde deel van vijff gulden Peteren, die welke Noey voirszegt geldende heeft op St. Vrouwen Lichtmis, van ende uyt guet gelegen bynnen Ghemert gheheiten op Wijntboem, toebehoerende Alarden van Wijntboem, gelijk dat lant off dat guet geleghen is bynnen paelsteden...." enz. enz. (des yrsten dags vanden mert Anno LXXIII)

Voorts kan nog een akte worden genoemd van 5 april 1481 waarin ook de vorm 'Wijndboom' voor komt en waarbij "een stuc beems in die Campen", vroeger eigendom van de gebroeders Dirk en Goyart van Ghemert, wordt opgedragen aan de hiervoor ook al genoemde "Alarden vanden Wijndboom" (5).

Hoe het ook zij, met de vorm 'Wijndboom' - die mogelijk gelezen moet worden als 'Windboom' - heeft het Gemertse toponiem Wijnboom voor de twintigste eeuw toch weer iets herkenbaars gekregen.

Voor wat de Wijnboom betreft zouden we kunnen stellen dat we na zo'n 5 eeuwen "ontwikkeling" weer zo'n beetje weten waar we het over hebben! Of is het weer raar schijn?

NOTEN:

1. Martijn van der Wijst, Wijn in toponiemen, Gemerts Heem nr. 30, 1968.
2. Piet Vos, De naam Wijnboom in Gemert, Gemerts Heem nr. 33, 1968.
3. Het is van belang te weten dat de ij in het middelnederlands ook gelezen kan worden als een y en dan in feite uitgesproken moet worden als een i. Zo werd bv. wijndmolen geschreven i.p.v. windmolen. Voor niet-ingewijden is het voorts dienstig te weten dat boom of boim de oude schrijfwijze is voor boom; een lange klinker werd indertijd aangegeven door eenvoudigweg achter de eerste klinker nog een (andere) klinker te zetten. In oude plaatsnamen als Oirschot, Goirle en Nuene is die oude schrijfwijze gehandhaafd!
4. Rijksarchief 's-Hertogenbosch, Rechterlijk archief Gemert R95 folio ...
5. idem, R 96 folio 23 verso.

